

Some discussions on normative contracts

Olim KHUSANBAEV¹

Tashkent State University of Law

ARTICLE INFO

Article history:

Received October 2023

Received in revised form

15 November 2023

Accepted 25 November 2023

Available online

25 January 2024

Keywords:

International contracts,
normative contracts,
Republic of Uzbekistan,
ratification,
examination,
normative legal acts,
Constitution,
law.

ABSTRACT

The article discusses the concept of normative contracts, its signs and characteristics, expertise, as well as its importance in regulating social relations, as well as opinions on interstate normative contracts, intergovernmental normative contracts, and interdepartmental normative contracts. In addition, examples from the current legislation were given and issues were analyzed.

2181-1415/© 2023 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol4-iss6-pp89-94>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Normativ shartnomalar xususida ayrim mulohazalar

Kalit so'zlar:

xalqaro shartnoma,
normativ shartnoma,
O'zbekiston Respublikasi,
ratifikatsiya,
ekspertiza,
normativ-huquqiy hujjat,
konstitutsiya,
qonun.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada normativ shartnoma tushunchasi, uning belgi va xususiyatlari, ekspertizasi, shuningdek, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishdagi ahamiyati hamda davlatlararo tartibga soluvchi shartnomalar, hukumatlararo tartibga soluvchi shartnomalar va idoralararo normativ shartnomalar haqida fikr-mulohazalar yuritilgan. Bundan tashqari amaldagi qonunchilikdan ham misollar keltirilib o'tilgan va ayrim masalalar tahlil etilgan.

Некоторые мнения о нормативных договорах

Ключевые слова:

международный договор,
нормативный договор,
нормативно-правовой акт,

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается понятие нормативного договора, его основные признаки и характеристики, проводится анализ экспертизы нормативных договоров.

¹ Acting Professor, PhD, Theory of State and Law Department, Tashkent State University of Law.
E-mail: o.xusanbayev@tsul.uz

Республика Узбекистан,
ратификация,
экспертиза,
Конституция,
закон.

Также освещается значение нормативных договоров в регулировании общественных отношений и рассматриваются понятия межгосударственных, межправительственных и межведомственных нормативных договоров. Статья содержит примеры из действующего законодательства и анализирует существующие проблемы.

Normativ shartnoma yakka tartibdagi huquqiy shartnomadan ajralib turishi kerak. Shartnomani tan olish uchun huquq manbai huquqiy normalarni, ya'ni umumiy, nomutanosib xarakterdagi xatti-harakatlar qoidalarini o'z ichiga olishi va qonun ijodkorligi sub'yektlari tomonidan tuzilishi talab qilinadi. Shu ma'noda, normativ-huquqiy shartnoma bu qonun ijodkorligi akti va maxsus turdagi shartnoma hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida"gi Qonunining 6-moddasi rasmiy ravishda 7 turdagi normativ-huquqiy hujjatlarni nazarda tutadi. Shu bilan birga, qonunda ular orasida normativ va xalqaro shartnomalar O'zbekiston Respublikasida normativ (xalqaro bo'lmagan) shartnomalarni qo'llashning murakkabligini ma'lum darajada belgilab berilishi rasmiy sanab o'tilmagan.

O'zbekiston Respublikasida xalqaro me'yoriy shartnomalar tuzishdan maqsad jamiyat farovonligi va inson huquqlarini ta'minlashdan iborat.

Insoniyatning tarixiy tajribasi shuni ko'rsatadiki, asrlar davomida shakllangan asosiy ma'naviy-axloqiy qadriyatlar va sivilizatsiya jarayonlari natijasida shaxsning asosiy huquqlari konstitutsiya shakliga ega bo'ldi. Jamiyatimizda inson huquq va erkinliklariga hurmat madaniyatini rivojlantirish borasidagi ishlarni davom ettirishimiz zarur.

Bugun hayotimiz Konstitutsiyamizda belgilangan eng muhim maqsadga – inson manfaatlarini har tomonlama ta'minlashga erishishni talab qiladi.

Shu bilan birga, davlatimiz Rahbari respublikada fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish borasida amalga oshirilayotgan barcha islohotlarning asosi sifatida "Inson manfaatlarini hamma narsadan ustun" degan bosh tamoyilni belgilab berdi.

Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi **"inson – jamiyat – davlat"** degan yangi tamoyilni rivojlantirishga zamin yaratadi. Yuqoridagi strategiyaning mohiyati fuqarolik jamiyati institutlari rolini kuchaytirish, inson huquqlarini himoya qilish, qashshoqlikni kamaytirish, har bir insonni kafolatlangan daromad manbai bilan ta'minlash va barqaror ekologik rivojlanishga erishishdan iborat.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini tuzish, e'lon qilish, ro'yxatga olish va saqlash tartibi "O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida"gi Qonun bilan belgilanadi.

Agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini ratifikatsiya qilish to'g'risidagi qonun loyihasi (qonun) bir nechta xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilishni o'z ichiga olgan bo'lsa, unda bunday qonun loyihasi (qonun) nomsiz moddalarni o'z ichiga olgan qonun loyihalari (qonunlar) uchun qo'llaniladigan umumiy qoidalariga muvofiq rasmiylashtiriladi.

Ratifikatsiya qilish to'g'risidagi qonun loyihasida (qonunda) O'zbekiston Respublikasi xalqaro shartnomasining nomi ushbu xalqaro shartnomaning imzolangan asl nomi bilan mutlaqo bir xil bo'lishi kerak.

Mamlakatda tartibga soluvchi shartnomalarning o'ziga xosligi, ular tuziladigan mavzu juda keng.

Quyida amal qilish darajasi bo'yicha normativ shartnomalar misollari keltirilgan.

Yuqorida aytib o'tganimizdek, tartibga soluvchi shartnomalar tuzilishi mumkin bo'lgan shartnomalarning maxsus turidir:

- davlat nomidan – davlatlararo shartnomalar;
- hukumatlar nomidan – hukumatlararo shartnomalar;
- davlat organlari o'z vakolatlari doirasida – idoralararo shartnomalar.

Ushbu turdagi normativ shartnomalarning predmeti va xususiyatlari haqida aniqroq ma'lumot olish uchun ularning turlarini ko'rib chiqish lozim.

Davlatlararo tartibga soluvchi shartnomalar maxsus huquqiy hujjatlar bo'lib, ularning sub'yektlari o'z vakillari, odatda prezidentlar tomonidan taqdim etilgan davlatlardir. Masalan, O'zbekiston Respublikasi bilan Bolgariya Respublikasi o'rtasida fuqarolik ishlari bo'yicha huquqiy yordam to'g'risidagi shartnoma (2004-y.)*.

Hukumatlararo tartibga solish shartnomalari – o'z vakillari, qoida tariqasida, bosh vazirlar yoki oliy davlat hokimiyati organlarining boshqa vakillari (hukumat shakliga qarab) davlat hukumatlari tomonidan faoliyat yuritadigan maxsus huquqiy hujjatlar.

Ushbu normativ shartnomalarning namunalari:

- Rossiya Federatsiyasi hukumati bilan O'zbekiston Respublikasi hukumati o'rtasida mintaqalararo hamkorlikka ko'maklashish to'g'risidagi bitim;
- O'zbekiston Respublikasi hukumati va Rossiya Federatsiyasi hukumati o'rtasida sanoat mulkini muhofaza qilish sohasida hamkorlik to'g'risidagi bitim;
- O'zbekiston Respublikasi hukumati va Qirg'iziston Respublikasi hukumati o'rtasida sanoat mulkini muhofaza qilish sohasida hamkorlik to'g'risidagi bitim;
- O'zbekiston Respublikasi hukumati bilan Ozarbayjon Respublikasi hukumati o'rtasida mualliflik huquqi va turdosh huquqlarni himoya qilish sohasida hamkorlik to'g'risidagi bitim;
- O'zbekiston Respublikasi hukumati va Gruziya hukumati o'rtasida sanoat mulkini muhofaza qilish sohasidagi hamkorlik to'g'risidagi bitim;
- Intellektual mulkni huquqiy muhofaza qilish va himoya qilish sohasida hamkorlik qilish hamda intellektual mulkni huquqiy muhofaza qilish va himoya qilish masalalari bo'yicha davlatlararo kengashni tashkil etish to'g'risidagi bitim;
- O'zbekiston Respublikasi hukumati bilan Turkiya Respublikasi hukumati o'rtasida mualliflik va turdosh huquqlarni himoya qilish to'g'risidagi bitim va boshqalar.

Umuman olganda, davlatning tashqi siyosati har qanday zamonaviy davlatning ustuvor vazifalaridan biri ekanini ta'kidlash lozim. Davlatchilikni rivojlantirishning zamonaviy haqiqatlari shuni ko'rsatadiki, har qanday davlat boshqa davlatlar bilan ikki tomonlama va o'zaro manfaatli munosabatlarni o'rnatmasdan o'zining to'liq rivojlanishini taqdim eta olmaydi. Shu bilan birga, barcha turdagi munosabatlar ko'lami hamkorlikning eng ustuvor yo'nalishlarini – iqtisodiyot, xavfsizlik, fan va madaniyat va boshqalarni ajratib ko'rsatishning ob'yektiv ehtiyojini keltirib chiqaradi.

* Договор между Республикой Узбекистан и Республикой Болгария о правовой помощи по гражданским делам, ратифицированный постановлением Олий Мажлиси Республики Узбекистан от 30 апреля 2004 года № 624-II «О ратификации Договора между Республикой Узбекистан и Республикой Болгария о правовой помощи по гражданским делам» (<https://lex.uz/ru/docs/1327328>).

Natijada, investitsiyalar va ularning rivojlanishini o'zaro rag'batlantirish kabi davlat munosabatlari sohasidagi normativ bitimlarning umumiy ro'yxatini taqdim etish zarurati tug'iladi.

Idoralararo normativ shartnomalar – davlat organlari, vazirliklar, qo'mitalar, davlat idoralari o'z vakillari, qoida tariqasida, vazirlar, davlat hokimiyati organlarining raislari yoki boshqa vakillari tomonidan faoliyat yuritadigan maxsus huquqiy hujjatlar.

Davlat organlari o'z vakolatiga kiradigan masalalar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi bilan kelishilgan holda xalqaro shartnoma loyihasini yoki O'zbekiston Respublikasining ko'p tomonlama xalqaro shartnomada ishtirok etish maqsadga muvofiqligi to'g'risidagi masalani ekspertizadan o'tkazishni boshlash to'g'risida taklif kiritishlari mumkin.

Agar xalqaro shartnoma bilan tartibga solinadigan masalalar ikki yoki undan ortiq davlat organlarining vakolatiga kiritilgan bo'lsa, barcha takliflarni umumlashtirish, xalqaro shartnoma loyihasini yakunlash va uning matnini davlat tilida tayyorlash yoki zarur hollarda boshqa tilda tayyorlash, shuningdek, O'zbekiston Respublikasining ko'p tomonlama xalqaro shartnomada ishtirok etishi maqsadga muvofiqligi to'g'risidagi masalani ekspertizadan o'tkazish TIVning taklifiga binoan, Prezident yoki Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan davlat organiga yuklatiladi.

Ekspert o'rganish natijalariga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi ishtirok etmoqchi bo'lgan xalqaro shartnoma loyihasi yoki ko'p tomonlama xalqaro shartnoma matni huquqiy ekspertizadan o'tkazish uchun Tashqi ishlar vazirligiga kiritiladi.

O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi tomonidan huquqiy ekspertiza o'tkazilgandan so'ng, xalqaro shartnoma loyihasi yoki O'zbekiston Respublikasining ko'p tomonlama xalqaro shartnomada ishtirok etishi maqsadga muvofiqligi masalasi Prezident yoki Vazirlar Mahkamasiga kiritiladi.

Xalqaro shartnoma loyihasi yoki O'zbekiston Respublikasining ko'p tomonlama xalqaro shartnomada ishtirok etishi to'g'risidagi masalani xorijiy tomon bilan yanada rivojlantirish O'zbekiston Respublikasi Prezidenti yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining ijobiy qarori olinganidan keyin amalga oshiriladi.

Xalqaro shartnoma bilan tartibga solinadigan masalalarni o'z ichiga olgan davlat organi rahbari xalqaro shartnoma loyihasini tayyorlash yoki O'zbekiston Respublikasining ko'p tomonlama xalqaro shartnomada ishtirok etish masalasini ekspert sifatida ishlab chiqish jarayoni uchun mas'uldir.

Xalqaro shartnoma loyihasi yoki O'zbekiston Respublikasi ishtirokchi bo'lishni mo'ljallagan ko'p tomonlama xalqaro shartnoma matni ekspertdan so'ng O'zbekiston Respublikasi tashqi ishlar vazirligida majburiy huquqiy ekspertizadan o'tkazilishi lozim.

O'zbekiston Respublikasi hukumati nomidan O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasini tuzish to'g'risidagi taklif O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi tomonidan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga kiritiladi. Boshqa davlat organlari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga o'z vakolatiga kiradigan masalalar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi hukumati nomidan Tashqi ishlar vazirligi bilan birgalikda yoki u bilan kelishilgan holda O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasini tuzish to'g'risida taklif kiritadilar.

O'zbekiston Respublikasining idoralararo shartnomasini tuzish to'g'risidagi taklif O'zbekiston Respublikasi Prezidenti yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga ushbu shartnoma bilan tartibga solinadigan masalalarni o'z ichiga olgan davlat organi tomonidan kiritiladi.

O'zbekiston Respublikasining boshqa qonun hujjatlarida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, muzokaralar o'tkazish va xalqaro shartnomalarni imzolash to'g'risidagi qarorlar qabul qilinadi:

- O'zbekiston Respublikasi Prezidenti – O'zbekiston Respublikasi nomidan tuziladigan shartnomalarga nisbatan;
- hukumat nomidan tuzilgan shartnomalarga nisbatan – Vazirlar Mahkamasi;
- O'zbekiston Respublikasining idoralararo shartnomalariga nisbatan – O'zbekiston Respublikasi Prezidenti yoki Vazirlar Mahkamasi bilan kelishilgan holda ushbu shartnomalar bilan tartibga solinadigan masalalar vakolatiga kiruvchi davlat organlarining rahbarlari tomonidan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti davlat rahbari sifatida O'zbekiston Respublikasini xalqaro munosabatlarda ifodalaydi va xalqaro huquq hamda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga muvofiq muzokaralar olib boradi va vakolatlarni taqdim etish zaruratisiz O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini imzolaydi.

O'zbekiston Respublikasi bosh vaziri O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasini xalqaro munosabatlarda taqdim etadi, vakolatlarni taqdim etmasdan muzokaralar olib boradi va O'zbekiston Respublikasi hukumati nomidan xalqaro shartnomalar imzolaydi.

O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vaziri o'z vazifalari va xalqaro huquqqa muvofiq O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalarini muzokara qilish va imzolash huquqiga ega.

O'zbekiston Respublikasining xorijiy davlatdagi diplomatik vakolatxonasi rahbari yoki xalqaro tashkilot yoki konferensiya huzuridagi O'zbekiston Respublikasining vakolatxonasi rahbari xalqaro shartnoma matnini davlat bilan yoki ushbu xalqaro tashkilot doirasida, vakolatlarni taqdim etishga hojat qoldirmasdan turib, muzokaralar olib borish huquqiga ega.

Davlat organi rahbari o'z vakolatlari doirasida vakolatlarni taqdim etmasdan muzokaralar olib borish va idoralararo shartnomalarni imzolash huquqiga ega.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomaga bo'lgan majburiyatiga roziligi xalqaro shartnomani imzolash orqali, xalqaro shartnomani tashkil etuvchi notalar, xatlar yoki boshqa hujjatlarni almashish, xalqaro shartnomani ratifikatsiya qilish, tasdiqlash, qabul qilish, unga qo'shilish yoki shartnoma taraflari kelishib olgan boshqa vositalar bilan ifodalanishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga muvofiq, xalqaro shartnomani ratifikatsiya qilish Xalqaro shartnomani ratifikatsiya qilish to'g'risidagi qonunni qabul qilish yo'li bilan O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari tomonidan amalga oshiriladi.

Xalqaro shartnomalar teng ravishda ratifikatsiya qilinishi kerak, natijada muzokaralarda ishtirok etadigan tomonlar keyingi ratifikatsiya to'g'risida kelishib oladilar.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari boshqa xalqaro shartnomalarni ham ratifikatsiya qilishga haqli.

Davlat tashqi qarz olishni amalga oshirish to'g'risidagi xalqaro shartnomalar, shuningdek, xalqaro kafolat shartnomalari ratifikatsiya qilinmaydi va shartnoma taraflari tomonidan belgilanadigan tartibda O'zbekiston Respublikasi uchun kuchga kiradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan imzolangan xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilish to'g'risidagi takliflar O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasiga O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan kiritilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan imzolangan xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilish to'g'risidagi takliflar O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik Palatasiga O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan kiritiladi.

Xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilish to'g'risidagi takliflar tegishli ravishda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti yoki O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi tomonidan mustaqil ravishda yoki boshqa davlat organlari bilan kelishilgan holda, agar shartnoma o'z vakolatiga kiradigan masalalar bilan bog'liq bo'lsa, kiritiladi.

Xalqaro shartnomani ratifikatsiya qilish to'g'risidagi qonun asosida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ratifikatsiya yorlig'i imzolanib, uning muhri va O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirining imzosi bilan muhrlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sh.M.Mirziyoyev – Konstitutsiya va qonun ustuvorligi – huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyatining eng muhim mezonidir. Sana: 07.12.2019-y. // <https://nrm.uz>.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. // <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>

3. Договор между Республикой Узбекистан и Республикой Болгария о правовой помощи по гражданским делам, ратифицированный постановлением Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 30 апреля 2004 года № 624-II «О ратификации Договора между Республикой Узбекистан и Республикой Болгария о правовой помощи по гражданским делам» (<https://lex.uz/ru/docs/1327328>).

4. Кудрявцев И.В. Теоретико-правовые вопросы стратегического партнерства и союзнических отношений Республики Узбекистан на современном этапе. Монография. – Т.: ТГЮУ, 2021 – 130 с.

5. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: Yuridik adabiyotlar publish, 2023. – 112 b.

6. O'zbekiston Respublikasining "Normativ-huquqiy hujjatlar to'g'risida"gi Qonuni. <https://lex.uz/docs/-5378966>

7. O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari to'g'risida"gi Qonuni. <https://lex.uz/docs/-4193761>